

«Евразийский национальный
университет имени Л.Н.Гумилева»

Экономический факультет

Кафедра учет и анализа

ФГАОУ ВО «Российский
университет дружбы народов»

Экономический факультет

Кафедра бухгалтерского учета,
аудита и статистики

**«Международные стандарты учета и аудита: ключевые
изменения и нюансы перехода в условиях цифровой
экономики»**

**Сборник статей Международной научно-практической
конференции 17 февраля 2023 г.**

Астана

УДК 657(47+57)

ББК 65.053

П78

Рекомендовано к печати Ученым советом
Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева

Рецензент – доктор экономических наук, профессор *Алиев М.К.*

Научные редакторы:

PhD, доцент ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, Жолаева М.А.
заместитель заведующая кафедрой бухгалтерского учета, аудита и статистики РУДН,
кандидат экономических наук Сорокина Л.Н.

П78 «Международные стандарты учета и аудита: ключевые изменения и нюансы перехода в условиях цифровой экономики»: сборник статей Международной научно-практической конференции. Астана, 17 февраля 2023 г. – Астана: ЕНУ им Л.Н.Гумилева, 2023. – 522с.

ISBN 978 601 337 121 4

Сборник статей научно-исследовательских работ студентов, магистрантов, докторантов, профессорско-преподавательского состава по итогам Международной научно-практической конференции 17 февраля 2023 г.

Предназначен для широкого круга читателей.

Электронная версия материалов сборника размещается на сайте www.enu.kz

Сборник научных статей участников конференции подготовлен по материалам, представленным в электронном виде. Ответственность за содержание материалов несут авторы статей.

© Коллектив авторов, 2023
© ЕНУ имени Л.Н.Гумилева, 2023
© РУДН, 2023

ISBN 978 601 337 121 4

8. Ходжибаева, И. В. (2017). Модернизация промышленности экономики. Важность структурных изменений. Актуальные научные исследования в современном мире, (1-7), 176-179.
9. Valiyevna, X. I., & Hamidhanovich, X. M. (2019). Investment processes as the driving force of economic development of the region. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 9(3), 34-36.
10. Juraev, E. S., & Xolmirzayev, U. A. (2020). SUPPORTING SMALL BUSINESS SUBJECTS BY TAX REFORMS. *Экономика и социум*, (1), 48-52.
11. Арипов, О. А. (2017). Современные тенденции развития малого бизнеса и предпринимательства в Узбекистане. *British Journal for Social and Economic Research*, 2(5), 33-40.

ҰЙЫМНЫҢ МҮЛІКТІК ЖАҒДАЙЫН ТАЛДАУ ЖӘНЕ БАҒАЛАУ

Әбдірахман Айша Ақылбайқызы

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,

Есеп және талдау мамандығы, 4 курс

E-mail: Aisha.abdirakhman@mail.ru

Ғылыми жетекші: Садуақасова К.Ж

Аннотация. Бұл жұмыста ұйымдағы мүліктік жағдайдың рөлі, мүліктік жағдайын талдаудағы көрсеткіштер мен әдістер, оның құнының құрылымы қарастырылады.

Түйін сөздер. Мүліктік жағдай, активтер, пассивтер, баланс, тозу коэффициенті, жаңарту коэффициенті, шығу коэффициенті.

АНАЛИЗ И ОЦЕНКА ИМУЩЕСТВЕННОГО ПОЛОЖЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ

Абдрахман Айша Ақылбаевна

Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева,

Специальность учет и анализ, 4 курс

E-mail: Aisha.abdirakhman@mail.ru

Научный руководитель: Садуақасова К. Ж

Аннотация. В данной работе рассматривается роль имущественного положения в организации, показатели и методы анализа имущественного положения, структура его стоимости.

Ключевые слова. Имущественное положение, активы, пассивы, баланс, коэффициент износа, коэффициент обновления, коэффициент выхода.

ANALYSIS AND ASSESSMENT OF THE PROPERTY STATUS OF THE ORGANIZATION

Abdirakhman Aisha Akylbaygyzy

L. N. Gumilyov Eurasian National University,

Specialty accounting and analysis, 4th year

E-mail: Aisha.abdirakhman@mail.ru

Scientific supervisor: Sadvakasova K. Zh

Annotation. This paper examines the role of property status in the organization, indicators and methods of analysis of property status, the structure of its value.

Keywords. Property status, assets, liabilities, balance sheet, depreciation coefficient, renewal coefficient, yield coefficient.

Мүліктік жағдай – бұл компания қаражатының және олардың түрлері бойынша көздерінің сомасы. Мүліктік жағдайды бағалауда бухгалтерлік есеп деректері бойынша есептелетін бірқатар көрсеткіштер қолданылады. Мүліктік жағдайдың көрсеткіштеріне

сүйене отырып, оның сапалық өзгеруі, шаруашылық құралдарының құрылымы және олардың көздері туралы қорытынды жасауға болады.

Кәсіпорынның мүліктік жағдайындағы сапалы өзгерістердің критерийлері және олардың прогрессивтілік дәрежесі келесі көрсеткіштер болып табылады:

- кәсіпорынның шаруашылық қаражатының сомасы;
- негізгі құралдардың белсенді бөлігінің үлесі;
- тозу коэффициенті;
- тез іске асырылатын активтердің үлес салмағы;
- жалға алынған негізгі құралдардың үлесі;
- дебиторлық берешектің үлес салмағы және т. б.

Кәсіпорынның иелігіндегі шаруашылық қаражатының сомасы. Бұл көрсеткіш кәсіпорынның балансында көрсетілген активтердің жалпыланған құндық бағасын береді. Бұл оның активтерінің жиынтық нарықтық бағасына сәйкес келмейтін есептік бағалау. Бұл көрсеткіштің өсуі кәсіпорынның мүліктік әлеуетінің артуын көрсетеді.

Кәсіпорынның қаржылық жағдайы қаражатты (активтерді) және оларды қалыптастыру көздерін (міндеттемелерді) орналастырумен және пайдаланумен сипатталады. Аталған мәліметтер бухгалтерлік баланста ұсынылған.

Салыстырмалы аналитикалық баланста баланстың активі мен міндеттемесінің негізгі бөлімдерін ғана ұсынудың өзіндік мағынасы бар.

Салыстырмалы аналитикалық баланс есепті бухгалтерлік форманың құрылымын да, оның жеке көрсеткіштерінің динамикасын да сипаттайды.

Салыстырмалы аналитикалық баланстың барлық көрсеткіштерін үш топқа бөлуге болады:

- 1) баланс құрылымының көрсеткіштері;
- 2) баланс динамикасының көрсеткіштері;
- 3) баланстың құрылымдық динамикасының көрсеткіштері.

Салыстырмалы баланс негізінде мүлік құрылымын талдау жүзеге асырылады. Мүлік құнының құрылымы кәсіпорынның қаржылық жағдайы туралы жалпы түсінік береді. Ол активтердегі әрбір элементтің үлесін және оларды жабатын қарыз бен меншікті қаражаттың міндеттемелердегі қатынасын көрсетеді. Мүлік құнының құрылымында әр кәсіпорын қызметінің ерекшелігі көрсетіледі.

Актив пен міндеттеменің өзгеру құрылымдарын салыстыра отырып, қандай көздер арқылы негізінен жаңа қаражат ағыны болғандығы және осы жаңа қаражат негізінен қандай активтерге салынғандығы туралы қорытынды жасауға болады.

Егер өсім негізінен қарыз көздері есебінен болған болса, онда келесі кезеңдерде бұл көздер болмауы мүмкін, кем дегенде, мүліктің ұтқырлығының артуы тұрақсыз сипатта болады. Егер өсудің негізгі көзі кәсіпорынның меншікті қаражаты болса, онда мүліктің жоғары ұтқырлығы кездейсоқ емес және оны кәсіпорынның тұрақты қаржылық көрсеткіші ретінде қарастыру керек.

Мүліктің құрылымы, тіпті оның динамикасы инвестор үшін осы кәсіпорынға ақша салу қаншалықты тиімді деген сұраққа жауап бермейді, тек активтердің жай-күйін және қарыздарды өтеуге арналған қаражаттың болуын бағалайды.

Құралдардың құрылымындағы және олардың көздеріндегі сапалық өзгерістер туралы, сондай-ақ осы өзгерістердің динамикасы туралы ең жалпы идеяны Есептіліктің тік және көлденең талдауы арқылы алуға болады.

Баланстың тік талдауы кәсіпорын қаражатының құрылымын және олардың көздерін көрсетеді, мұнда жеке баптар немесе бөлімдер бойынша сомалар баланс валютасына пайызбен алынады. Тік талдаудың қажеттілігі мен орындылығын анықтайтын екі негізгі белгіні ажыратуға болады:

1) салыстырмалы көрсеткіштерге көшу пайдаланылатын ресурстардың көлемі мен басқа да көлемдік көрсеткіштері бойынша ерекшеленетін кәсіпорындардың экономикалық

элеуеті мен қызметінің нәтижелерін шаруашылықаралық салыстыруды жүргізуге мүмкіндік береді;

2) салыстырмалы көрсеткіштер белгілі бір дәрежеде қаржылық есептіліктің абсолютті көрсеткіштерін едәуір іздей алатын және сол арқылы оларды динамикада салыстыруды қиындататын ақпараттық процестердің теріс әсерін қарастырады.

Есептіліктің көлденең талдауы абсолютті көрсеткіштер салыстырмалы өсу (төмендеу) қарқынымен толықтырылатын бір немесе бірнеше аналитикалық кестелерді құрудан тұрады. Атап айтқанда, егер балансты көлденең талдау жүргізілсе, белгілі бір күнге арналған баланс деректері (санақ базасы) 100% алынады; бұдан әрі баланстың баптары мен бөлімдерінің динамикалық қатарлары олардың базистік мәндеріне % - бен құрылады.

Көлденең талдаудың нұсқасы – даму тенденцияларын талдау (трендтік талдау), онда Есептіліктің әр позициясы алдыңғы кезеңдермен салыстырылады және тренд анықталады, яғни кезеңдердің кездейсоқ әсерлері мен жеке ерекшеліктерінен тазартылған индикатор динамикасының негізгі тенденциясы. Бұл талдау перспективалы болжамды болып табылады.

Салыстырмалы көрсеткіштерді талдау есептілік деректері негізінде коэффициенттерді есептеуді және көрсеткіштердің өзара байланысын анықтауды қамтиды.

Қаржылық коэффициенттер-қаржылық есептіліктің әртүрлі баптары (немесе абсолютті көрсеткіштер) арасындағы қатынасты анықтауға негізделген салыстырмалы көрсеткіштер. Қаржылық коэффициенттердің есептелген мәндері қандай да бір базамен салыстырылады, мысалы: нормативтік, орта салалық көрсеткіштер; алдыңғы жылдардың (кезеңдердің) ұқсас көрсеткіштері; бәсекелес кәсіпорындардың көрсеткіштері.

Қарапайым қаржылық коэффициенттер мен кешенді бағалау көрсеткіштері бар, олардың негізінде көп факторлы модельдер - интегралды қаржылық коэффициенттер жатыр. Бағалаудың толық моделі бола отырып, интегралды көрсеткіштер көбінесе басқа бағалау әдістерінің компоненттері болып табылады.

Кәсіпорынның мүліктік жағдайын талдай отырып, қолданылатын негізгі құралдардың жағдайын бағалау қажет. Осы мақсаттар үшін келесі көрсеткіштер есептеледі:

- Тозу коэффициенті;
- Жаңарту коэффициенті;
- Шығу коэффициенті.

Тозу коэффициенті. Көрсеткіш келесі кезеңдердегі шығындарға есептен шығаруға қалған негізгі құралдар құнының үлесін сипаттайды. Коэффициент әдетте талдауда негізгі құралдардың күйіне сипаттама ретінде қолданылады. Бұл көрсеткіштің 100 % (бірлік) дейін толықтырылуы жарамдылық коэффициенті болып табылады. Тозу коэффициенті амортизациялық аударымдарды есептеудің қабылданған әдістемесіне байланысты және негізгі құралдардың нақты тозуын толық көрсетпейді. Сол сияқты, жарамдылық коэффициенті олардың ағымдағы құнының нақты бағасын бермейді. Бұл бірқатар себептерге байланысты: инфляция қарқыны, конъюктура мен сұраныс жағдайы, негізгі құралдардың пайдалы қызмет мерзімін дұрыс анықтау және т.б. алайда, кемшіліктерге, тозу мен жарамдылық көрсеткіштерінің конвенциясына қарамастан, олар белгілі бір аналитикалық мәнге ие. Кейбір бағалаулар бойынша тозу коэффициентінің 50% - дан астамы жағымсыз болып саналады.

Жаңарту коэффициенті. Есепті кезеңнің соңында қолда бар негізгі құралдардың қанша бөлігін жаңа негізгі құралдар құрайтынын көрсетеді.

Шығу коэффициенті. Есепті кезеңде кәсіпорын қызметін бастаған негізгі құралдардың қанша бөлігі тозғандықтан және басқа себептермен жойылғанын көрсетеді.

Қаржылық тұрақтылықтың салыстырмалы көрсеткіштерімен қатар қаржылық тұрақтылықтың абсолютті көрсеткіштерін де есептеген жөн.

Пайдаланылған әдебиеттер:

Шеремет А. Д., Сайфуллин Р. С. Қаржылық талдау әдістемесі.

Бороненкова С. А., Маслова Л. И., Крылов С. И. Кәсіпорындарды қаржылық талдау.
Тасмағанбетов Т.А., Омаров А.Ш., Әлібекова Б.А., Рабатов О.Ж., Байболтаева Н.Ә.
Радостовец В.К. – Қаржы есебі
Әбдіманапов Ә., Раймов С. Бухгалтерлік есеп принциптері және қаржылық есеп беру.

КӘСПОРЫНДА БЮДЖЕТТЕУ ЖҮЙЕСІН ОРНАТУДЫҢ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Бимагамбет Ақерке Қайрденқызы,

*«Аудит және салық салу» бағытының 4-курс студенті
«Есеп және аудит» білім беру бағдарламасы*

Темирбекова Ляззат Асановна

*Э.ғ.м., «Бухгалтерлік есеп және аудит» кафедрасының аға оқытушысы
Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті.
Қазақстан*

***Түйіндеме.** Бұл мақалада басқару есебі жүйесінің элементтері бірі - бюджеттеу қарастырылған. Мақалада бюджеттеу процесінің мүмкіндіктері, кәсіпорында бюджеттеу жүйесін орнатудың негізгі мәселелері және оларды шешудің мүмкін жолдары қарастырылады.*

***Кілт сөздер:** жоспарлау, бюджет, бюджеттеу, бюджеттеу мәселелері, бюджетті цифрландыру.*

THE MAIN PROBLEMS OF SETTING UP A BUDGETING SYSTEM AT THE ENTERPRISE

Bimagambet Akerke Kairdenkyzy

*4th year student of the direction «Audit and taxation»
Educational program «Accounting and audit»*

Temirbekova Lyazzat Asanovna

*Master of Economics, Senior lecturer of the department «Accounting and audit»
Academician E.A.Buketov Karaganda University
Kazakhstan*

***Annotation.** This article discusses one of the elements of the management accounting system - budgeting. The article discusses the possibilities of the budgeting process and the main problems of establishing a budgeting system at the enterprise and possible ways to solve them.*

***Keywords:** planning, control, budget, budgeting, budgeting issues, digitalization of the budget.*

Нарықтық экономика жағдайында, бизнестің бәсекеге қабілеттілігі кезінде, тауар өндіруші кәсіпкер тек қана дағдарыстан аман қалуды ойламай, пайда табуды да жоспарлауға тиісті. Себебі, қазіргі таңда кәсіпорындардың табысты қызметі үшін маңызды жағдайларды болжау, олардан шығудың оңтайлы шешімдерін табу маңызды. Бұл басқару әдістері мен құралдарын игеру қажеттілігін тудырады, олардың құрамдас бөлігі басқару есебі жүйесі болып табылады. Бұл жүйенің негізгі элементтерінің бірі – жоспарлау.

Жоспарлау – кәсіпорынның проблемаларын алдын ала болжай отырып, асығыстық шешімге жол бермеу. Жоспарлау шешім қабылдаудың ерекше түрі ретінде барлық кәсіпорынның қызметін тұтастай қамтиды. Жоспарлаудың негізгі мақсаты – кәсіпорынның өндірістік-қаржылық операцияларындағы қызметін анықтау, уақыт бойынша және кәсіпорынның бөлімшелері бойынша оны нақтылау, алдыға қойған мақсаттарды жүзеге асыруды қамтамасыз ететін қаржы көздерін және ресурстардың қажетті мөлшерін анықтау [1, 135 б.].

Кәсіпорын қызметінің нәтижесін жоспарлау және бақылау жоғары басшылықты нақты, толық және уақтылы ақпаратпен қамтамасыз ететін кәсіпорынды икемді басқарудың негізгі құралы ретінде бюджетті құрмай мүмкін болмайды. Кәсіпорынның бюджетінде жоспарлау және бақылау нәтижелері, яғни жоспарланған және нақты көрсеткіштердің арасындағы ауытқуы көрінеді. Оның көмегімен бәсекелестік пен тұрақсыздық жағдайында өнеркәсіптік кәсіпорынды тиімді дамыту стратегиясы жасалады, кәсіпорынның жұмысы